

Куманово, 11.09.2017

До: Генерален Секретаријат на Влада на РМ – Одделение за соработка со невладини организации

Предмет: Доставување на предлози за остварување на стратешките приоритети на Владата на РМ за 2018 година

Почитувани,

(1) Рурална Коалиција ја поздравува можноста за вклучување на граѓанските организации во процесот на креирање на политики, а заради подобро, поефикасно и поефективно остварување на стратешките цели и приоритети на Владата на РМ. Како организација која својот акцент го става на земјоделството и руралниот развој, а со самото тоа и на земјоделците и руралното население како целна група на граѓани би сакале да ја истакнеме потребата од сеопфатност и инклузивност на политиките и програмите на Владата, а кои што ќе ги имаат во предвид потребите на сите профили на граѓани кои живеат и дејствуваат во рамките на државата. Ако и во самата Програма на Владата се говори за процес кој што треба да се спроведе СО и ЗА граѓаните преку директна соработка со нив, ние како организација Ви ги доставуваме следниве коментари и предлози:

(2) Предлози и коментари од Анализа бр. 1 – Анализа со развиени препораки за улогата и капацитетите на институциите и земјоделските стопанства во градењето на односите на пазарната економија (*Оваа анализа има за цел да претстави реалната состојба во пазарната економија како и корелацијата помеѓу институциите и носителите на земјоделски стопанства како една од основните врски која што го одредува степенот на развиеност на пазарната економија на една држава. Анализата содржи препораки кои што доколку се применат од страна на институциите ќе овозможат јакнење на нивните институционални, организациски капацитетите, но истовремено и јакнење на капацитетите на човечките ресурси со кои што располагаат, а од друга страна пак, ќе послужи како информативна алатка на земјоделците која што ќе може да ја користат во комуникацијата со институциите); Автори: Лилјана Јоноска и Трајан Димковски Анализата е чекор напред кон регулирањето на пазарните односи во агроекономијата и процесот на креирање на пазарно-ориентирани земјоделски стопанства)*)

Констатација од терен бр. 1: Најмногу средства од буџетот се издвојуваат за оние институции кои што според земјоделците најмалку работат и чии што услуги се со најлош квалитет, а тоа се Платежната агенција и Агенцијата за храна и ветерина, а не многу заостанува и Државниот земјоделски инспекторат. Првите две немаат свои регионални или локални канцеларии, па треба за една услуга да се оди дури до Скопје каде што често пати може да се наиде на затворени врати или пак да ви биде дозволено само од пријавница да зборувате на телефон со лицето кое го барате (ова важи пред се за Платежна агенција), додека пак кога говориме за инспекторите на терен речиси и да не може да се сретнат, а и кога ги има се однесуваат недолично и несоодветно со земјоделците;

Препорака бр. 1: Да се отворат повеќе регионални или локални канцеларии или претставништва на институциите за да им се олесни достапноста на земјоделците до институциите, поголема теренска излезнота на инспекторите, достоен и доличен однос кон земјоделците и нивните проблеми;

Констатација од терен бр.2 : Услугите кои се побаруваат од МЗШВ или АПРЗ се добиваат во краток временски рок, меѓутоа и тој е најчесто од 8-15 дена, додека пак за одговори од останатите институции се чека и на одговор од месец до два месеци, а често пати решението не ни стигнува до земјоделците поради проблемите со поштите. Тука земјоделците предложија да се измени начинот на комуникација со нив, барем во делот на известувањата или запазувања на одредени рокови кои што заради технички причини се пропуштаат и тоа секогаш оди на штета на земјоделецот;

Препорака бр. 2: Начинот на официјална комуникација на институциите со земјоделците да биде прилагоден на условите во кои што се наоѓа земјоделското стопанство и во зависност од познавањата на земјоделецот во конкретната област, ако најсоодветно е да се комуницира по телефон тоа да се прави така, доколку писмата не стигнуваат до наведените адреси да се изнајде друг начин како истите да бидат доставени било тоа да се по брза пошта или пак друг начин кој што ќе го осигура процесот на пристигнување на известувањето до земјоделецот за кој е наменето навреме. Институциите со оглед на бројот на вработени кој што го имаат да бидат поажурни и брзо, ефикасно и ефективно да одговараат на барањата на земјоделците. Етички, фер и коректен однос со примена на принципите на отвореност, транспарентност, јавност, администрација во корист на граѓанинот да бидат основните принципи на работа на институциите.

Констатација од терен бр 3: Теренските контроли секоја година се вршат кај едни исти лица додека пак голем е бројот на оние кои што целосно ги злоупотребуваат субвенциите со тоа што садат една култура, а земаат субвениции за друга или пак воопшто и немаат култури ниту пак се занимаваат со сточарство или друга земјоделск дејност, а се меѓу првите на листите за исплата на субвенции

Препорака бр. 3: Да се заострат критериумите за административна и теренска контрола на поднесените барања за директни плаќања, националната програма за рурален развој како и ИПАРД фондови, при што теренската контрола да се врши на сите или барем на 80-90% корисници на финансиска поддршка.

Констатација од терен бр 4: Пријавувањето на штета или промена во состојбата кај добитокот оди премногу тешко, инспекторите не доаѓаат навремено на терен, па ветеринарните станици додека ги направат промените во меѓувреме доаѓаат контроли од Платежна и земјоделецот е тој кој што добива забрана за субвенции во период од 3 години поради разлика во бројната состојба, а сето тоа како резултат на неажурноста на институциите. Земјоделците кај кои што се вршат контроли минимум шест месеци подоцна ги добиваат субвенциите за разлика од останатите поради бавното средување на документацијата од страна на надлежните во Платежната агенција, со што уште еднаш се потенцираше нивната нестручност и несоодветност

Препорака бр. 4: Едношалтерскиот систем и во делот на земјоделството и руралниот развој да профункционира особено електронското поврзување и превземање на податоци од една до друга институција вклучувајќи ги тута и ветеринарните станици, но и обврска при пријавувањето на промените истите веднаш да бидат внесени и евидентирани во системот за да не се случува различни институции да располагаат со различни податоци за едно исто земјоделско стопанство што пак секогаш негативно се одразува врз земјоделското стопанство. Ажурноста на институциите, размената на навремени и точни информации, стручноста, експертизата и ефикасноста кај вработените да биде на приоритет на секоја институција поодделно, но да има и одредени санкции за непочитување на ваквите одредби од страна на институциите бидејќи во моментов секое непочитување и кај институциите и кај земјоделците се одразува негативно единствено кај една страна - кај земјоделците.

Констатација од терен бр. 5: Проблематични се и роковите за пријава на субвенции поради отпочнувањето на работите на поле, па земјоделците немаат време и се чека последниот ден, па тие од МЗШВ прават грешки во електронското внесување, па се оди до тој степен, да во текот на изминатата година кога паднал системот за пријавување, кравите како добиток се пријавувале под шифра за пчелни семејства за да влезат во системот, а потоа биле корегирани меѓутоа останале и такви кај кои што овој податок не бил променет, па наместо за крави добиле субвенции за пчелни семејства или пак наместо за овци итн.

Препорака бр. 5: Да се промени рокот за пријавување на субвенции и истиот да биде или декември или пак јануари кога земјоделците немаат многу работа на поле, па може да издвојат доволно време и да се посветат на пријавувањето на капацитетите за директни плаќања. Што се однесува пак до исплатата на средствата истата да биде во периодот пред засејувањето или садењето на одредената култура кога и средствата се најпотребни. Може да се предложи дури и двостепен систем на пријавување на субвенциите односно истите да се пријавуваат во два различни периоди: еден за есенски, додека пак друг за пролетни култури.

Констатација од терен бр. 6: Електронското пријавување многу ја отежнува и комплицира постапката како за земјоделците, така и за вработените во МЗШВ, земјоделците пријавуваат едно, службениците впишуваат друго, па за да се направи корекција треба да се изоди цела процедура, така да иако се зборува во јавноста дека е олеснет процесот со електронското пријавување, реалноста и земјоделците говорат сосема нешто друго

Препорака бр 6: Да се олесни електронското пријавување на субвенции, но и да се спроведат кампањи, како и обуки земјоделците сами да го вршат пријавувањето на субвенциите што како опција веќе е овозможено, но ретко кој го користи овој начин, па повторно сите се потпираат на вработените во институциите кои што поради преобемната работа често или прават грешки или паѓа целиот систем од преоптовареност итн., а на ваков начин доколку секој земјоделец сам си ги пријавува капацитетите за субвенции ќе се елиминираат најголем број од проблемите и предизвиците поврзани со електронското пријавување на субвенции.

Констатација од терен бр. 7: Исплатата на субвенциите е посебен сегмент од земјоделството за кој што земјоделците се најмногу револтираат. Парите речиси никогаш не ги добиваат на време, многу често имаат проблеми и со откупните центри кои што не им даваат откупни белешки или пак ги манипулираат дека нивното производство оди надвор од државата за што

земјоделците и немаат право да бараат откупни белешки, се исплаќа за помалку од наведеното и запишано итн. Дополнително за мали давачки како што е плаќањето на пашарина или слично земјоделците ги губат субвенциите или пак по пат на извршител им се наплаќа тројно истата сума поради тоа што од различни причини го пропуштиле рокот за уплата.

Препорака бр. 7: Засилени и редовни контроли на откупните центри особено во делот на исполнување на нивните обврски кон земјоделците, откупени количини, цени, потпишување на договори, навремено издавање на откупни белешки итн. Средствата како што беше и погоре напоменато да се исплаќаат навреме и согласно производниот циклус на семејното земјоделско стопанство. Да се изврши промена на начинот и критериумите врз основа на кои што се даваат субвенциите и многу да се внимава на тоа дали земјоделството се применува како примарна или како дополнителна дејност, па тута да се прави разлика и врз основа на тоа да се одредува висината на субвенциите, односно субвенциите да имаат пред се развојна компонента, а не како досега исклучиво социјална. Да се воведе посебна категорија во субвенциите која ќе ги поддржува семејните земјоделски стопанства и ќе ги поттикне да ја овозможат својата сопствена оддржливост во руралните средини во кои што и функционираат. Задолжителните давачки да се повлекуваат директно од трансакциската с-ка за земјоделците или да им се одбива од субвенциите, а не за минимална давачка да ги губат целосните субвенции и правото да се пријавуваат за субвенции во наредните години.

Констатација од терен бр. 8: Горлив проблем и понатаму е расцепканоста на земјоделското земјиште и неконкурентноста на земјоделците на пазарот, па се побара локална распределба и одлучување за доделување на државно земјоделско земјиште и истото доколку се додели да се работи за тоа што е дадено, а не да се користи за индустриски зони или пак да стои целосно необработено, а на име на истото да се земаат субвенции

Препорака бр. 8: Да се продолжи со процесот и политиката за консолидација на земјоделското земјиште, но и процесот на одлучување за доделување на државно земјоделско земјиште да се спушти едно ниво подолу, односно да се одлучува на локално ниво за распределба на истото бидејќи претставниците на локално ниво многу подобро ги познаваат условите и капацитетите на земјоделските стопанства отколку доколку тоа е централизирано. Повторно да се активираат месните заедници, да им се вратат поранешните надлежности на истите и да бидат активно вклучени во процесот на распределба на државното земјоделско земјиште;

Констатација од терен бр. 9. Се случуваат вртоглави падови на цените на земјоделските производите преку ноќ и целосно оштетување на земјоделците од една страна, а целосна корист на откупувачите од друга страна. Не постои регулирани пазарни односи ниту пак стабилна пазарна економија;

Препорака бр. 9 Државата е таа која што мора да има своја улога во пазарната економија и заштита на дел од културите како што е тоа случајот со пченицата, па дури и да се премине кон еден вид на планско производство со стратешки култури, но и квоти за производство по примерот на ЕУ. Да се воведе и слободен пазар и слободна трговија со земјоделски производи

и надвор од границите на државата како право на земјоделците слободно да тргуваат и да учествуваат на пазарот со земјоделски производи;

Констатација од терен бр 10. Висок степен на корупција во Платежната агенција особено кога станува збор за доделување на средства или пак механизација од националната или пак ИПАРД програмата, при што се случува во едно село еден ист земјоделец од иста програма да добие 4 трактори, а некој друг земјоделец со уредна документација да не може да земе ниту еден, или пак онаму каде што се аплицира и за основна и за придружна механизација, придружната да се одобри, а основната, на пример, трактор, не и со самото тоа земјоделецот се става пред свршен чин да не ја зема ни придружната механизација

Препорака бр. 10: Да се спроведе целосна надворешна ревизија на работењето на Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој заради откривање и санкционирање на сите направени злоупотреби во системот.

Констатација од терен бр 11: Инфраструктурата во општините особено во пристапот до руралните средини е сеуште недоволно развиена бидејќи дел од руралните средини и понатаму се целосно отсечени од градовите, немаат водоводен или канализационен систем, напојување со електрична енергија, соодветни и асфалтирани патишта, а и кога станува збор за фондовите за овој вид на фондови може да аплицираат исклучиво правни лица поточно општините, а ретко кога тие се заинтересирани да ја спроведат целата процедура за 1 до 2 километри асфалт или пат до руралните средини

Препорака бр. 11: Општините да имаат повеќе расположливи средства за подобрување на условите за живот во руралните средини, поголема искористеност на средствата за рамномерен регионален развој, поголема ажураност за аплицирање на инфраструктурни проекти до домашни и меѓународни донатори, да се овозможи аплицирање и од страна на невладини организации/здржанија за мерките за развој на руралните средини. Обемот на документацијата за ИПАРД мерките да се намали или пак да се унапредат знаењата на земјоделците за нивно разбирање и соодветно пополнување, преку обуки, чести теренски посети од советниците на АПРЗ и поддршка при пополнување на документацијата меѓутоа поткрепено со соодветна експертиза.

(3) Предози и коментари – **Анализа бр. 2 → Законот за земјоделство и рурален развој – основа за развој на конкурентно земјоделство** (Анализата има за цел да ја утврди практичната примена на дел од инструментите и мерките со кои што се остваруваат целите на земјоделската политика преку анализа, коментари, утврдување на степен на примена и имплементација на Законот за земјоделство и рурален развој особено во делот на производство и креирање на производна и пазарна цена од страна на земјоделците преку укажување за користење на мерките кои Законот им ги става на располагање на земјоделците, а истите воопшто не се земаат во предвид или пак нивното користење е сведено на минимум. Законската рамка, ценовната конкурентност, функционалноста на вредносните синџири во земјоделството производители-откупувачи-крајни корисници се главните сегменти кои што беа разработени во анализата со вклучени препораки за подобрување и унапредување онаму каде што се согледана потребата за тоа.

Автори: Лилјана Јоноски и Трајан Димковски

(4) Насоки за интервенција и промена на сегменти од Законот за земјоделство и рурален развој поврзани со субвенциите и конкурентноста на земјоделското производство

- Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство стратешки да пристапува при креирање и имплементација на годишните програми за директни плаќања и поддршка на руралниот развој, при тоа имајќи го во предвид континуираното ажирурање на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020 и остварување на крајната стратешка цел наведена во документот: *подобрување на конкурентноста на земјоделскиот сектор на отворениот и променлив пазар и одржување на развојот на руралните средини преку оптимално користење на ангажираните природни ресурси;*
- Да се воспостават формални процедури, како и формална методологија за **утврдување на висината на финансиска поддршка по мерки** во процесот на подготвување на Годишната програма за финансиска поддршка во земјоделството, бидејќи во моментов истата не е резултат на комплексни и веродостојни податоци, извршени анализи како и координирана соработка помеѓу надлежните сектори во МЗШВ и останатите институции;
- Да се стават во функција потсекторските групи за целокупното земјоделско производство, а не да се користат само како проформа и истите редовно да бидат консултирани при донесување на мерки или решавање на прашања од нивен интерес; да се воспостави практика на постојани состаноци, средби и консултации;
- Да се премине кон изработка на Програмата за поттикнување на употребата на свежи земјоделски производи (зеленчук и овошје), како и месо и млеко и млечни производи наменети за лицата под 18 години како и за лицата кои што се наоѓаат во социјален ризик. Програмата е законска обврска на МЗШВ (член 45) меѓутоа воопшто до сега како таква не е изработена, а стои како една од мерките на државата со кои што таа го поттикнува домашното производство на свежа храна, но и го обезбедува нејзиното пакување, дистрибуција и пласман во институциите;
- Да се изготви и применува **план за мониторинг и евалуација** на веќе реализираните програми на МЗШВ со индикатори за успех и да се врши анализа на добиените податоци во функција на креирање на програмите и мерките за наредна година;
- Програмата за финансиска поддршка да не се менува повеќе пати годишно без соодветно образложени причини и факти бидејќи тоа го усложнува и процесот на нејзината реализација, но и остава простор за нејзина злоупотреба;
- **Роковите, како и постапката** во која што се донесуваат мерките за поддршка на земјоделците да бидат во соодветна временска дистанца со соодветна медиумска и теренска покриеност на предловите преку советниците на АПРЗ како би се овозможило навремено и детално запознавање на земјоделците со критериумите, висината на поддршката, мерките кои што се воведуваат итн.;
- Да се изработи софтвер кој што ќе овозможи навремено и непречено приирање на **барањата на земјоделците** најмногу во делот на субвенциите, но тоа да важи и за останатите сегменти од работењето на МЗШВ;
- Да се воспостави функционален, лесно достапен и навремено ажуриран **Земјоделски Пазарен Информативен Систем**, па дури тоа ако подразбира и печатење на таквите

информации и теренско доставување од страна на советниците на АПРЗ а се со цел да се постигне целта или намената за која што истиот е изработен;

- Земјоделците да започнат да водат сметководствена евиденција на фарма со директна поддршка на советниците на АПРЗ и бројот на истите да се зголемува годишно за 10%, но и **почитување и примена на законската регулатива за сметководство на фарма или познатиот ФАДН систем** кој што согласно законот за земјоделство и рурален развој е обврзан да го води секој фармер, а советниците на АПРЗ треба советодавно да го потпомогнат процесот на негово профункционирање и примена на терен бидејќи системот ФАДН сеуште е на истото рамниште како и при неговото воведување како пилот проект, а и да се овозможи јасност на прибраните податоци, лесна употреба од страна на земјоделците бидејќи ваквите податоци кои што прават сумирање на приходите и расходите се единствениот начин на согледување на реалната состојба во земјоделското стопанство и превземање на мерки за унапредување на конкурентноста на производството;
- **Зголемена и редовна теренска информираност** на земјоделците и земјоделските здруженија за мерките и можностите кои што ги нуди Националната програма за рурален развој во која што има цел еден дел за техничка поддршка во земјоделството и руралниот развој што подразбира поддршка за учество на саеми, организација на локални манифестации, издавање на публикации итн., но ретко кој за ваквите мерки знае и истите ги користи во моментов;
- Креирање на посебни **програми и фондови за промоција на здружувањето, создавање на цврсти здруженија и кооперативи/задружи** кои што би имале различен вид на институционална поддршка во нивното дејствување додека да станат цврсти структури во кои што фармерите ќе имаат доверба еден во друг, ќе имаат доверба во менаџерот и ќе започнат самите да вложуваат во организацијата
- Со намалување на степенот на реализација на Програмата за финансиска поддршка од година во година, се доведува во прашање **одржувањето на достигнатото ниво на развој во земјоделството**;
- Програмата за финансиска поддршка да содржи и **развојна компонента**, покрај досегашната социјална во која што сите земјоделци се ставени на исто ниво без оглед на тоа дали им е примарна или пак дополнителна дејност, при што во развојната компонента би влегле сите земјоделци на кои што основна дејност им е земјоделството и би се вложувало во нивниот развој;
- Намалување на **административните процедури и документација при аплицирање за субвенции**, како и промена на временскиот период на пријавување на истите (кој бил декември-јануари поради помалиот обем на работа на фарма), но и исплата на субвенциите во рокови најповолни за земјоделците, односно кога согласно видот на нивното производство имаат највисоки трошоци;
- **Ревидирање на функционирањето на Агроботрзата:** нејзина поголема функционалност, препознатливост од страна на земјоделците, директно учество во креирање на понуда и обарувачка заради остварување на конкурентна земјоделска пазарна економија и квалитетни конкурентни земјоделски производи кои што ќе успеваат да пазарот да ја задржат и одржат реалната цена на чинење на истите;
- Целосна трансформација на АПРЗ со поголема стручност на вработениот кадар, поголема излезност на терен, односно воведување на т.н. ваучер систем каде што советниците во АПРЗ би биле платени врз основа на тоа колку фармери опслужиле на месечно во текот на месецот. Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство - воспоставување на систем на трансфер на знаења на релација институции→АПРЗ центри→земјоделци;

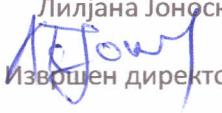

РУРАЛНА КОАЛИЦИЈА

- Подготовка и донесување на **закон за зелени пазари** што би го регулирал откупот на производите, начинот на склучување на договори со откупните центри, конкурентни земјоделски производи, намалување на увоз на храна итн.;
- Да се поддржат **економски профитабилни, пазарно-ориентирани земјоделци и земјоделски претпријатија** кои се занимаваат со овас дејност од чисто економски причини, со цел да и политиката на земјоделството и руралниот развој добие развојна компонента, а не само поодделните програми
- Да се поттикне **окрупнувањето на земјоделските стопанства во форми на производно здружување**, посебно преку утврдување на повисоко ниво на минималната граница за остварување на правото на субвенција;
- Да се искористат **компаративните предности на одредени региони во земјата** во делот на специфичноста на земјоделското производство како и неговиот квалитет и квантитет;
- **Интегрирање и усогласување на податоците за земјоделските стопанства** во различните институции во секторот земјоделство и рурален развој (на пример, МЗШВ да е во координација со АПРЗ, АФПЗРР, ветеринарните станици, катастарот на земјоделско земјиште итн.);
- Да се овозможи **слободен пазар и слободна трговија со земјоделски производи** од страна на самите земјоделци и надвор од границите на државата;
- Да се вложува повеќе во **оддржливоста на малите семејни земјоделски стопанства** кои што имаат цели семејства ангажирани на фармите/полињата со воведување на мерки исклучиво за поддршка на нивното производство или набавка на опрема или пак осовременување на условите на функционалност итн.

Со почит,

Рурална Коалиција

Лилјана Јоноски

Изворшен директор

Тел: 078/303-735

